

Dráma a mókuskerekekben

VISSZHANG - LI. évfolyam 2. szám, 2007. január 12.

Morvay Krisztina büntetőjogász a maga véleményformáló értelmiségi mivoltában végre szabadon és igazságának átélt mámorában kimondta a rasszista krédót: a magyarság fajták szerint osztályozható. Van a "mi fajtánk" és van az "ő fajtájuk". Nem tudjuk, mit válaszolna, ha megkérdeznék, hogy tudomása szerint (nem magánjellegű beszélgetésben) mit jelent a "fajta" kifejezés, és hogy ő milyen értelemben is használta, erre ugyanis nem kérdezett rá senki.

Nem érv, hogy erre azért nem kell rákérdezni, mert minden valamirevaló lexikonban, szótárban ott áll az értelmezés, és ezt mindenki magától értetődő módon tudja: a fajta a biológiában a fajon belüli, kisebb csoport, s ennek megfelelően az embertanban a rassz. Azért nem érv, mert a szó kikerülésének nem a jelentés ismeretének evidenciája az oka, hanem éppen ellenkezőleg: a görcsös elfojtása. Hogy ez miért van így, az messzire vezetne, ezért most hagyjuk is, és beszéljünk arról, hogy ez az elfojtottság alapvetően megakadályozza, blokkolja a normális beszédet, s kizárólag azt teszi lehetővé, hogy a hisztérikus üvöltözésekké fajuló, műsorszolgáltatás szempontjából egyenesen botrányos interjúk végén például Morvay Krisztina győztesen és indulatkiélésében kielégülve hagyja el a terepet, miközben a riporterek és a nézők egyként megsemmisülnek.

Ha a "rassz" szó nem állna elfojtás alatt, akkor a riporterek a "rasszizmus" (ezen belül a "cigányozás", "zsidózás") kifejezéssel is tisztában lennének, és akkor például Bánó András nem mondta volna azt a kapitális ökörséget a Nap-keltében (január 9.), hogy "zsidózni annyi, mint dehonesztáló megjegyzéseket tenni a zsidókra". S nem adott volna ezzel lehetőséget Morvainak a szokásos csikicsukira, melynek alkalmazásával természetesen "győzni tudott" (mintha az interjú természetes közege lenne az ökölharc). Hiszen ő valóban nem mondott semmi dehonesztálót semmiféle zsidó származású emberre, hanem csupán annyit tett, hogy ok-okozati összefüggésbe állította a származást azzal szorosán össze nem függő jelenségekkel: világnézettel, mentalitással, anyagi helyzettel, privatizációs szándékkal és pártállással. S mindezeket egy homogén csoport homogén jellemzőiként rajzolta fel. Ez ugyanis a rasszizmus klasszikus definíciója, és nem a dehonesztálás. Ha nem így lenne, akkor az a kifejezés, amely szerint "az árja faj magasabb rendű", nem minősülne rasszizmusnak.

Ha nem állna elfojtás alatt a "rassz" és a "rasszizmus" szó, akkor Morvay nem mondhatná bele már sokadszor az éterbe, a mondat lecsapásának veszélye nélkül, hogy "van egy csoport, amely születési előjogon magasabb rendűnek képzei magát", mert a vele szemben álló riporterek fejéből azonnal adekvát kérdések serege ugrana elő. Kezdve azzal, hogy vajon mi ezzel a baj? Hiszen Morvay maga is normálisnak tartja a születési előjog érvényesülését, amikor fajtáról beszél, csak éppen a saját fajtáját tartja magasabb rendűnek, vagy nem? Továbbá: hogy tudja Morvay, vajon a két, nagy csoport miben áll egymással szemben? Nem éppen abban, hogy az egyik társadalmi-politikai rendezőelvnek tartja a születési, sorsbeli stb. adottságokat, s a másik meg nem?

Ha a rassz, illetve olykor a származás fogalmát is nem terhelnék misztifikációk és büntudatok, akkor a Morvayhoz hasonló interjúalanyok nem élhetnének vissza a riporterek ebből keletkező, jól érezhető bizonytalankodásaival. De mivel nagyon is megterheltek, ilyenkor kimondatlan konszenzus keletkezik arról, hogy a származást valójában nem is létező, eltitkolandó, tehát valamiféle "mocskos dolognak" illik tekinteni. S ha valaki mégis konkrétan utal származásra, akkor az valójában azonos a leleplezéssel, a negatív értékítélettel. Most is ez történt: Bánó konkrétan megnevezte Morvay célcsoportját, és kimondta, hogy "zsidók". Ezzel azonban de facto ellentmondásba került a saját, nem tisztázott származásértelmezésével (az adatvédelmi biztossal készített interjújából is az derült ki, hogy számára a "származás" nem értelmezhető, hiszen azt kérdezte: "Hogy érti azt, hogy a származása alapján nem

készíthető senkiről lista?"). Ettől azonnal kitört a szokásos vita, melyben Morvay továbbra is ragaszkodott ahhoz, hogy a származás fölismerése maga a leleplezés, vagyis a zsidózás, és ezt azonnal fel is használta saját antiszemitizmusának átértelmezésére. ("Ha Bánó zsidózhat, akkor én miért nem mondhatom, hogy valaki zsidó?") Bánó pedig azt bizonygatta, hogy ő csupán Morvay ki nem mondott szavait értelmezte, tehát valójában az zsidózik, és nem ő. A vita témája ettől kezdve az volt: ki a nagyobb zsidózó? Morvay vagy Bánó? Tessék választani.

Ha a riporterek szabadon kimondanák a "rassz" és a "rasszizmus" szót akkor, amikor annak ott van a helye (és nem áltatnák azzal magukat, hogy kikerülésével a másik sértegetését kerülték el), akkor az egyébként egyedülállóan konzekvens és szabad szellemű Orosz József (a KlubRádióban) "megfogta" volna Morvayt abban a pillanatban, amikor annak fejében mégiscsak kinyílt egy zsilip, és feketén-fehéren kimondta, amire gondol. Orosz egy politikust idézett, aki rasszizmusnak nevezte Morvay szóhasználatát. A válasz pedig ez volt: "Ahelyett, hogy engem lerasszistáznak, inkább oldanak meg a nyomorgó cigányok ügyét." Ennél világosabban nem lehet megfogalmazni, hogy amikor fajtákról beszél, akkor rasszokra gondol - hiszen különben hogy jutott volna eszébe egyáltalán a "ki törődik jobban a cigányokkal" dimenziója? Miért nem azzal tiltakozott, hogy "nem értem, hogy kerül ide a rasszizmus - akkor ez talán egy félreértés, és a >>fajta<< így azonban senki nem értelmezte soha magát azt a szót, amely körül már megint hisztérikus vita zajlik. Eközben azok, akik most kazettán terjesztik ezeket az interjúkat, és iszszák róluk Morvay felszabadító szavait, úgy erősödhetnek meg a maguk kimondott vagy ki nem mondott rasszizmusában, ahogyan azt eddig csak a Vasárnapi újság vagy a szitytyaboltokban kapható zenék és nagygyűlés-felvételek hallgatásával tehették meg. (Ha valakinek illúziói lennének, és azt hinné, hogy a Fidesz-nagygyűlésekről van szó, az téved: a birodalmi nagygyűlések anyagait hallgatják, amelyek úgy kezdődnek és úgy végződnek, hogy "Sieg, heil!" A mi utcánkban például esténként erre őrzöngenek a fiatalok.) Morvay ugyanis más kategória, mint bármely fajvédő politikus: ő függetlennek látszó értelmiségiként, sőt, jogvédő humanistaként legitimálta nagy nyilvánosság előtt, és ráadásul győztesen, hogy érvényes a rasszista kategorizáció.

Nem tehette volna meg, ha az őt kérdezők kettőt hátra lépnek, és éppen a fogalmak tisztázása révén felkínálják számára annak lehetőségét, hogy esetleg korrigáljon. A médiának kiélezett helyzetekben különösen elemi kötelessége a jóhiszeműség és az ártatlanság védelme, ugyanúgy, mint a jogban, még akkor is, ha kilóg a lóláb. Morvay esetében nem lehet pontosan eldönteni, hogy amit csinál, abban mennyi az öngerjesztő indulat, és mennyi a valóban megfontolt, szándékolt koncepció. Éppen ezért tudatosan arra kéne törekedni, hogy a vitában legalább kifejeződjön, hogy a kérdezők szét akarják választani ezt a kettőt. Erre ad lehetőséget maga az agyonhiszterizált szó, hiszen létezik másfajta értelmezése, csak ehhez meg kell nyitni az utat a magánszféra felé (ld. "írói munkásságának része"). Nem tudjuk, hogyan reagált volna Morvay, ha megkapja annak lehetőségét, hogy áthangolja némileg ezt a számára fontos kifejezést, és azzal finomítsa, hogy valójában az "azonos mentalitásúakra" gondolt, csak egyszerűbb volt konyhanyelven kifejeznie magát. "Egyezünk meg abban, hogy a >>magunkfajta<< Ha Morvay nem él ezzel a lehetőséggel, akkor annak már ebben a dimenzióban lesz egy önálló jelentése, és a néző ezt látni fogja. Akkor a néző valóban mentalitások közül választhat (akár a rasszista is lehet az övé), és nem aközött, hogy kinek van igaza egy hisztérikus csörtében, az újságírók és a riportalanyok összecsapásában.

Valami okból azonban újságírók sokaságának fontosabb, hogy maga is harcot gerjesszen, amit hol megnyer, hol elveszít, s így napról napra ugyanabban a mókuserékben fusson. Emellett irodalmi-drámai műfajjá teszi a riportot úgy, mintha az az ő egyszemélyes műalkotása lenne: "Önnek, mint annyi mindenben, ebben sincs igaza, viszhall" - ezt a riportzáró formulát lassan bevett kliséként lehet tanítani az egyetemen.

A kérdés csak az, hogy ha riportalanyok és riporterek immár egyként átvándoroltak az irodalom területére, és amit mondanak, az mindannyiuk írói munkásságának része, akkor ki a fene fogja levelezni a tisztázó vitákat, és ki fogja föltenni a kérdéseket a rögeszmék helyett a valóságról? A mókus?!

